

Kniha Daniel — číslo sedemdesiatdeväť

Odhalenie vzbury roku 1888: Poučenia z druhej generácie laodicejského adventizmu

Jeff Pippenger

2024-02-12

Druhá generácia laodicejského adventizmu prišla v roku 1888 a táto generácia je symbolicky znázornená v ôsmej kapitole Ezechiela ako druhá ohavnosť, ktorú predstavujú „komory jeho obrazotvornosti“.

Vošiel som teda a videl som; a hľa, všetky podoby plazov a ohavných zvierat a všetky modly domu Izraela boli vyobrazené po stenách dookola. A pred nimi stálo sedemdesiat mužov zo starších domu Izraela a uprostred nich stál Jaazanjah, syn Šáfanov, každý muž mal vo svojej ruke kadidelnicu; a vystupoval hustý oblak kadidla. Potom mi povedal: Syn človeka, videl si, čo robia starší domu Izraela v tme, každý vo svojej komore obrazov? Lebo hovoria: Hospodin nás nevidí; Hospodin opustil zem. Ezechiel 8:10–12.

Komory obrazov predstavujú bezbožné tajomstvá v srdciach tých, ktorí sú predstavovaní ako starci, a práve túto bezbožnosť vniesli nielen do komnát svojej mysle, ale aj do komnát Božej svätyne.

Nejedz chlieb toho, kto má zlé oko, a neželaj si jeho lahodné pokrmy; lebo ako zmýšľa vo svojom srdci, taký je: Jedz a pi, hovorí ti, ale jeho srdce nie je s tebou. Príslovia 23, 6. 7.

Bezbožnosť komôr obrazov je napísaná tak na stenách chrámu, ako aj na stenách mysli starcov. Tajné komory obrazov druhého ohavného činu v ôsmej kapitole Ezechiela predstavujú druhú generáciu laodicejského adventizmu, a zo štyroch ohavností druhá ohavnosť venuje viac času zdôrazneniu kolektívnej vzbury, hoci všetky štyri ohavnosti sú predstavené ako páchané mužmi, ktorí mali byť strážcami ľudu.

„Znak vyslobodenia bol položený na tých, „ktorí vzdychajú a nariekajú nad všetkými ohavnosťami, ktoré sa páchajú.“ Teraz vychádza anjel smrti, predstavený v Ezechielovom videní mužmi s vražednými zbraňami, ktorým je daný rozkaz: „Zabíjajte do vyhubenia starcov i mládencov, panny, malé deti i ženy; ale ku nikomu, kto má na sebe znamenie, sa nepribližujte; a začnite od mojej svätyne.“ Prorok hovorí: „A začali od starších mužov, ktorí boli pred domom.“ Ezechiel 9:1–6. Dielo skazy sa začína medzi tými, ktorí sa vyhlasovali za duchovných strážcov ľudu. Falošní strážcovia padnú ako prví. Niet nikoho, kto by prejavil súcit alebo ušetril. Muži, ženy, panny i malé deti hynú spolu.“ Veľký spor vekov, 656.

Vzbura, ktorá označuje príchod druhej generácie, je osobitne spojená s vedením laodicejského adventizmu, ako sa naplnila na zasadnutí Generálnej konferencie v Minneapolise v roku 1888. Je znázornená výrazom „starší domu Izraelovho“ a tiež „sedemdesiatimi mužmi“. So službou Mojžiša bolo spojených sedemdesiat starších a Ježišova druhá skupina učeníkov pozostávala zo sedemdesiatich mužov. „Sedemdesiat“ predstavuje vedenie, rovnako ako aj „starší“. Druhá

ohavnosť kladie osobitný dôraz na vedenie, a tým zdôrazňuje, že táto ohavnosť je spojená s kolektívnou vzburou vedenia.

Uprostred sedemdesiatich starcov stál „Jaazanjah, syn Šafanov“. Meno „Jaazanjah“ znamená „vypočutý od Boha“ a predstavuje vodcovstvo, ktoré sa vzbúrilo práve v čase, keď Boh hovoril; lebo počul Boha, no odmietol počúvať, keďže vyznával, že Boh opustil svoj ľud a že Boh nevidí, čo sa deje v tajných komnatách. Jaazanjah bol „syn Šafanov“ a meno „Šafan“ znamená „ukrytý“. Prostredie druhej generácie predstavuje vzburu vodcovstva, ktoré sa vzbúrilo práve v čase, keď Boh hovoril, a verili, že Boh nevidí ani sa nestará o ich skutky.

Sestra Whiteová zaznamenala, že jej boli ukázané rozhovory vedenia laodicejského adventizmu počas Generálnej konferencie roku 1888. Na Generálnej konferencii v roku 1888 Boh sestre Whiteovej ukázal stretnutia vedúcich predstaviteľov, ktoré mali medzi sebou, keď sa domnievali, že ich Boh nepočuje. Tam, v tajnosti svojich izieb, hovorili zlé veci proti sestre Whiteovej, jej synovi a starším Jonesovi a Waggonerovi. Verili, že môžu hovoriť slobodne, lebo Boh ich v ich súkromných miestnostiach nemôže vidieť, ale Boh ukázal prorokyni práve tieto rozhovory. Boli zhromaždení na spoločnom zhromaždení a podľa inšpirácie počúvali posolstvo neskorého dažďa, ale odmietli počúvať.

Čo to bolo, čo vytvorilo vedenie, ktoré v roku 1888 prejavilo takú otvorenú vzburu, že ju sestra Whiteová prirovnala k vzbure Kóracha, Dátana a Abirama?

„Keď budete osvietení Duchom Svätým, uvidíte všetku tú skazenosť v Minneapolise takú, aká je, tak, ako na ňu hľadí Boh. Ak vás už nikdy viac v tomto svete neuvidím, buďte si istí, že vám odpúšťam žiaľ, tieseň a bremeno duše, ktoré ste na mňa bez príčiny uvalili. Ale pre dobro vašej duše, pre Neho, ktorý za vás zomrel, chcem, aby ste videli a vyznali svoje bludy. Vy ste sa totiž spojili s tými, ktorí odporovali Duchu Božiemu. Mali ste všetky dôkazy, ktoré ste potrebovali, že Pán pôsobil prostredníctvom bratov Jonesa a Waggonera; ale svetlo ste neprijali; a po pocitoch, ktorým ste sa oddali, po slovách vyslovených proti pravde ste sa necítili pripravení vyznať, že ste konali nesprávne, že títo muži mali posolstvo od Boha, a že ste zľahčovali posolstvo i poslov.“

„Nikdy predtým som medzi naším ľudom nevidela takú pevnú samouspokojenosť a neochotu prijať a uznať svetlo, aká sa prejavila v Minneapolise. Bolo mi ukázané, že ani jeden z tých, ktorí prechovávali ducha prejaveneho na tomto zhromaždení, už nebude mať jasné svetlo, aby rozoznal vzácnosť pravdy, ktorá im bola poslaná z neba, dokiaľ nepokoria svoju pýchu a nevyznajú, že neboli vedení Duchom Božím, ale že ich myseľ i srdce boli naplnené predsudkami. Pán si želal priblížiť sa k nim, požehnať ich a uzdraviť ich z ich odvrátení, ale oni nechceli počúvať. Boli vedení tým istým duchom, ktorý podnecoval Kóracha, Dátana a Abirama. Títo izraelskí muži boli odhodlaní odporovať každému dôkazu, ktorý by usvedčoval ich omyl, a pokračovali ďalej a ďalej vo svojej ceste odcudzenia, až napokon boli mnohí odvedení, aby sa s nimi spojili.“

„Kto boli títo? Nie slabí, nie nevedomí, nie neosvietení. V tej vzbure bolo dvestopäťdesiat kniežat, preslávených v zhromaždení, mužov mena. Aké bolo ich svedectvo? „Celé zhromaždenie je sväté, každý jeden z nich, a Hospodin je medzi nimi; prečo sa teda povyšujete

nad zhromaždenie Hospodinovo?‘ [Numeri 16:3]. Keď Korach a jeho spoločníci zahynuli pod Božím súdom, ľud, ktorý zviadli, nevidel v tomto zázraku ruku Hospodinovu. Celé zhromaždenie na druhý deň obvinilo Mojžiša a Árona: ‚Vy ste zabili ľud Hospodinov‘ [Verš 41], a na zhromaždenie prišla rana a zahynulo viac ako štrnásťtisíc.“

„Keď som sa rozhodla odísť z Minneapolisu, anjel Pánov sa postavil ku mne a povedal: ‚Nie tak; Boh má pre teba na tomto mieste dielo, ktoré máš vykonať. Ľud opakuje vzburu Kórachovu, Dátanovu a Abíramovu. Postavila som ťa na tvoje náležité miesto, ktoré tí, čo nie sú vo svetle, neuznajú; nebudú dbať na tvoje svedectvo; ale ja budem s tebou; moja milosť a moja moc ťa budú podopierať. Nie tebou pohrdajú, ale poslami a posolstvom, ktoré posielam svojmu ľudu. Preukázali opovrhnutie slovu Hospodinovmu. Satan oslepil ich oči a prevrátil ich úsudok; a ak každá duša nebude činiť pokánie z tohto svojho hriechu, z tejto neposvätenej nezávislosti, ktorá uráža Ducha Božieho, budú chodiť v temnote. Pohnem svietnikom z jeho miesta, ak nebudú činiť pokánie a neobrátia sa, aby som ich uzdravila. Zatemnili si svoj duchovný zrak. Nechcú, aby Boh zjavoval svojho Ducha a svoju moc; lebo majú ducha posmechu a odporu voči môjmu slovu. Ľahkomyselnosť, márnivosť, žartovanie a vtipkovanie sa denne pestujú. Neobrátili svoje srdcia k tomu, aby ma hľadali. Chodia vo vyhasínajúcich iskrach svojho vlastného zápalu, a ak nebudú činiť pokánie, ľahnú si do žiaľu. Takto hovorí Hospodin: Stoj na svojom mieste povinnosti; lebo ja som s tebou a neopustím ťa ani nezanechám.‘ Tieto slová od Boha som sa neodvážila zanedbať.“

„Svetlo žiarilo v Battle Creeku v jasných, prenikavých lúčoch; ale kto z tých, ktorí zohrali úlohu na zhromaždení v Minneapolis, prišiel k svetlu a prijal bohaté poklady pravdy, ktoré im Pán poslal z neba? Kto kráčal krok za krokom s Vodcom, Ježišom Kristom? Kto úplne vyznal svoju pomýlenú horlivosť, svoju slepotu, svoje žiarlivosti a zlé podozrievania, svoje vzdorovanie pravde? Nikto; a pretože tak dlho zanedbávali uznať svetlo, zostalo ďaleko za nimi; nevzrastali v milosti a v poznaní Krista Ježiša, nášho Pána. Neprijali potrebnú milosť, ktorú mohli mať a ktorá by z nich urobila silných mužov v náboženskej skúsenosti.“

„Postoj zaujatý v Minneapolis bol zjavne neprekonateľnou prekážkou, ktorá ich vo veľkej miere uzavrela medzi pochybovačov, spochybňovateľov, medzi odmietačov pravdy a moci Božej. Keď príde ďalšia kríza, tí, ktorí tak dlho odolávali dôkazu navrhnutému na dôkaz, budú opäť skúšaní v bodoch, v ktorých tak zjavne zlyhali, a bude pre nich ťažké prijať to, čo je od Boha, a odmietnuť to, čo je od mocností temnosti. Preto ich jedinou bezpečnou cestou je kráčať v pokore a vyrovnávať chodníky pre svoje nohy, aby chromý nebol vyvrátený z cesty. Veľmi záleží na tom, s kým sa stýkame — či s mužmi, ktorí chodia s Bohom a ktorí Mu veria a dôverujú, alebo s mužmi, ktorí nasledujú svoju vlastnú domnelú múdrosť a chodia vo svetlách svojho vlastného rozniecovaného ohňa.“

„Čas, starostlivosť a námaha, ktoré si vyžadovalo marenie vplyvu tých, čo pôsobili proti pravde, boli strašnou stratou; lebo v duchovnom poznaní sme mohli byť o celé roky vpred; a mnohé, mnohé duše mohli byť pridané k cirkvi, keby tí, ktorí mali kráčať vo svetle, pokračovali v poznávaní Hospodina, aby poznali, že jeho vychádzanie je pripravené ako ranná zora. Keď však treba toľko práce vynakladať priamo v cirkvi na marenie vplyvu pracovníkov, ktorí stáli ako žulový múr proti pravde, ktorú Boh posielal svojmu ľudu, svet zostáva v

pomernom temne.

„Boh zamýšľal, aby povstali strážcovia a jednotným hlasom vyslali rozhodné posolstvo, aby trúba vydala určitý zvuk, takže by všetok ľud mohol zaujať svoje miesto povinnosti a vykonať svoj diel vo veľkom diele. Potom by mocné, jasné svetlo onoho iného anjela, ktorý zostupuje z neba a má veľkú moc, naplnilo zem jeho slávou. Sme roky pozadu; a tí, ktorí stáli v slepote a bránili postupu práve toho posolstva, ktoré Boh zamýšľal, aby vyšlo zo zhromaždenia v Minneapolise ako horiaca lampa, potrebujú pokoriť svoje srdcia pred Bohom a vidieť i porozumieť, ako bolo dielo zadržované ich slepotou mysle a tvrdosťou srdca.“ Manuscript Releases, zväzok 14, 107–111.

Čo to bolo, čo vytvorilo vedenie, ktoré v roku 1888 prejavilo takú otvorenú vzburu, že ju sestra Whiteová prirovnala k vzburе Kórácha, Dátana a Abírama? Odpoveď nepochybne spočíva vo vzburе roku 1863, ktorá pripravila cestu pre to, o čom bolo Ezechielovi povedané, že budú ešte väčšie ohavnosti. Odmietnutie „sedemnásobku“ z tretej knihy Mojžišovej, dvadsiatej šiestej kapitoly, a zavedenie falošnej tabuľky by vyvolalo nevyhnutnosť obhajovať falzifikát z roku 1863. Tak by Miller sledoval, ako sa jeho klenoty rozptyľujú a zakrývajú smetím a falošnými klenotmi a mincami. Svetské príslovie hovorí: „dejiny píšu víťazi.“

Hoci v skutočnosti nie sú víťazmi, tí, ktorí vedú laodicejskú adventistickú cirkev, venovali čas a úsilie budovaniu historického naratívu, ktorý podopiera narastajúcu vzburu počas štyroch generácií, v snahe postaviť túto vzburu do svetla veľmi vzdialeného od skutočných dejín zaznamenaných nebeskými anjelmi. Revízia dejín je charakteristickým znakom jezuitov Katolíckej cirkvi a historický revizionizmus bol bežným remeslom laodicejských adventistických historikov. To, čo dnes laodicejskí adventistickí „historici“ píšu o zasadnutí Generálnej konferencie v Minneapolise, je klasickým príkladom historického revizionizmu.

Je možné, že niekoľkí zo vzbúrencov z tej konferencie napokon činili pokánie, no výnimka z pravidiel nepopiera pravidlo. Sestre Whiteovej bolo prikázané zostať a zaznamenať zhromaždenie, lebo sa opakovalo povstanie Kórácha, Dátana a Abírama. Keď adventistickí historici vytvárajú svedectvo na základe toho, či posolstvo ospravedlnenia vierou bolo pochopené alebo nepochopené, prijaté alebo odmietnuté, alebo následne prijaté, obchádzajú inšpirované svedectvo o vzburе, ktorá bola predobrazená Kórachom, Datanom a Abíramom.

Ktorého z tých troch buričov Mojžišov záznam ukázal ako toho, ktorý sa neskôr kajal a bol opäť prijatý do vedenia spolu s Mojžišom?

„Kórach, vedúci duch tohto hnutia, bol Léviovec, z rodu Kehátovcov, a bratranec Mojžiša; bol to muž schopností a vplyvu. Hoci bol ustanovený do služby pri svätostánku, stal sa nespokojným so svojim postavením a dychtil po dôstojnosti kňazstva. Udelenie kňazského úradu Áronovi a jeho domu, ktorý predtým pripadal prvorodenému synovi každej rodiny, vyvolalo žiarlivosť a nespokojnosť, a Kórach sa už nejaký čas tajne staval proti autorite Mojžiša a Árona, hoci sa dosiaľ neodvážil na nijaký otvorený čin vzbury. Napokon pojal smelý plán zvrhnúť občiansku i náboženskú moc. Nenašiel pritom málo súcitiacich. Blízko stanov Kórácha a Kehátovcov, na južnej strane svätostánku, bol tábor kmeňa Rúben; stany Dátana a

Abírama, dvoch kniežat tohto kmeňa, stáli neďaleko Kórachovho stanu. Títo kniežatá sa ochotne pridali k jeho ctižiadostivým zámerom. Keďže boli potomkami Jakobovho prvorodeného syna, nárokovali si, že občianska moc patrí im, a rozhodli sa podeliť sa s Kórachom o pocty kňazstva.“

Stav cítenia medzi ľuďom prial Kórachovým zámerom. V horkosti svojho sklamaní sa vrátili ich niekdajšie pochybnosti, žiarlivosť a nenávisť a svoje sťažnosti opäť obrátili proti svojmu trepezlivému vodcovi. Izraeliti neustále strácali zo zreteľa skutočnosť, že sú pod božským vedením. Zabúdali, že ich neviditeľným vodcom je Anjel zmluvy, že pred nimi, zahalená oblakovým stĺpom, išla Kristova prítomnosť a že od Neho Mojžiš prijímal všetky svoje pokyny.

„Neboli ochotní podriaďiť sa strašnému rozsudku, že všetci musia zomrieť na púšti, a preto boli pripravení chytiť sa každej zámenky, aby uverili, že ich nevedie Boh, ale Mojžiš, a že ich záhubu vyhlásil on. Ani najlepšie úsilie najtichšieho muža na zemi nedokázalo potlačiť neposlušnosť tohto ľudu; a hoci znamenia Božej nevôle nad ich predchádzajúcou zvrátenosťou mali ešte stále pred očami v rozbitých radoch a v chýbajúcich počtoch, nevzali si toto ponaučenie k srdcu. Opäť podľahli pokušeniu.“ Patriarchovia a proroci, 395, 396.

Laodicejský adventizmus sa začal v roku 1856 a v roku 1863 sa stal právne registrovanou Laodicejskou adventistickou cirkvou. Ako už bolo rozobraté v predchádzajúcich článkoch, nejestvuje nijaké inšpirované svedectvo o tom, že by Laodicea bola niekedy zachránená. Nemôže byť zachránená, pokiaľ nečiní pokánie zo svojho stavu a neprijme skúsenosť predstavovanú Filadelfiou. Laodicea je ľud, nad ktorým je vynesený súd tým, že je vyplutý z úst Pánových. Ako laodicejskú cirkev inšpirácia označuje cirkev za určenú blúdiť na púšti, ako blúdil staroveký Izrael.

Ktorý z buričov starovekého Izraela putoval po púšti štyridsať rokov a potom vošiel do Zaslúbenej krajiny? Ani jediná duša; a ich putovanie predobrazovalo putovanie novodobého Izraela.

Vzpoua Kórach, Datana a Abírama (ktará bola predobrazem vzpoury roku 1888) bola založená na jejich neochote prijať súd nad ľuďmi, ktorý jim ukládal blouďiť po čtyřicet let na poušti. Vzpoua roku 1888 bola založená na odmietnutí vedoucích prijať výrok, jenž je označoval za Laodikeu a určoval jim, že pro svou neposlušnost budou ještě mnohá další léta blouďit na poušti.

„Posolstvo dané nám prostřednictvím A. T. Jonesa a E. J. Waggonera je Božím posolstvom laodicejskému církevnímu zboru a beda každému, kto vyznáva, že verí pravde, a predsa neodráža druhým Bohom dané lúče.“ The 1888 Materials, 1053.

Starodávni muži, ktorí mali byť v roku 1888 strážcami ľudu, verili, že sú „bohatí a zbohatli na majetku“. V nasledujúcom článku sa budeme zaoberať tým, čo tento stav vyvolalo ešte pred rokom 1888.

„Moja duša je veľmi zarmútená, keď vidí, ako rýchlo niektorí, ktorí mali svetlo a pravdu, prijímajú satanove zvody a bývajú očarení falošnou svätosťou. Keď sa ľudia odvracajú od medzníkov, ktoré ustanovil Pán, aby sme rozumeli svojmu postaveniu tak, ako je vyznačené v proroctve, idú, nevediac kam.“

„Pochybujem, či je skutočná vzburá vôbec niekedy vyliečiteľná. Skúmajte v knihe Patriarchovia a proroci vzburu Kóracha, Dátana a Abírama. Táto vzburá sa rozšírila a zahŕňala viac než dvoch mužov. Viedlo ju dvestopäťdesiat kniežat zhromaždenia, mužov zvučného mena. Nazývajte vzburu jej pravým menom a odpadlivosť jeho pravým menom a potom uvážte, že skúsenosť starovekého Božieho ľudu so všetkými jej zavrnutiahodnými črtami bola verne zaznamenaná, aby vošla do dejín. Písmo vyhlasuje: ‚Toto sa ... napísalo na naše napomenutie, ku ktorým prišiel koniec vekov.‘ A ak sú muži a ženy, ktorí poznajú pravdu, natoľko oddelení od svojho veľkého Vodcu, že prijmú veľkého vodcu odpadlivosť a nazvú ho Kristus, naša spravodlivosť, je to preto, že neprenikli hlboko do baní pravdy. Nie sú schopní rozlíšiť vzácnu rudu od bezcenného materiálu.“

„Čítajte napomenutia, ktoré sú tak hojne dané v Božom slove vzhľadom na falošných prorokov, ktorí prídu so svojimi bludmi a ak je to možné, zvedú aj samých vyvolených. Prečo cirkev pri týchto varovaniach nerozoznáva falošné od pravého? Tí, ktorí boli takto akýmkoľvek spôsobom uvedení do omylu, sa potrebujú pokoriť pred Bohom a úprimne činiť pokánie, pretože sa tak ľahko dali zviest'. Nerozoznali hlas pravého Pastiera od hlasu cudzieho. Nech všetci takí znovu preskúmajú túto kapitolu svojej skúsenosti.“

„Už viac než pol storočia dáva Boh svojmu ľudu svetlo prostredníctvom svedectiev svojho Ducha. Je po všetkom tomto čase ponechané niekoľkým mužom a ich manželkám, aby vyviedli z omylu celú cirkev veriacich tým, že vyhlasujú pani Whiteovú za podvodníčku a zvodkyňu? ‚Po ich ovocí ich poznáte.‘“

„Tí, ktorí môžu prehliadať všetky dôkazy, ktoré im Boh dal, a zmeniť toto požehnanie na kliatbu, mali by sa chvieť o bezpečnosť svojich vlastných duší. Ich svietnik bude odstránený zo svojho miesta, ak nebudú činiť pokánie. Pán bol urazený. Zástava pravdy, posolstiev prvého, druhého a tretieho anjela, bola ponechaná, aby sa vliekla v prachu. Ak budú strážcovia ponechaní, aby takýmto spôsobom zvädzali ľud, Boh bude držať niektoré duše zodpovedné za nedostatok bystrej rozlišovacej schopnosti rozpoznať, aký pokrm sa dával Jeho stádu.“

„Odpadlivosť sa v minulosti vyskytli a Pán dopustil, aby sa veci tohto druhu rozvinuli, aby ukázal, ako ľahko bude Jeho ľud zvedený, keď sa bude spoliehať na slová ľudí namiesto toho, aby sám skúmal Písma, ako to robili ušľachtilí Berejci, či je to naozaj tak. A Pán dopustil, aby k veciam tohto druhu dochádzalo, aby mohli byť dané varovania, že takéto veci sa budú diať.“

„Vzburá a odpadnutie sú priamo vo vzduchu, ktorý dýchame. Budeme nimi ovplyvnení, ak svoje bezmocné duše vierou nezavesíme na Krista. Ak sú ľudia už teraz tak ľahko zvädzaní, ako obstojia, keď sa satan vydá za Krista a bude konať zázraky? Kto zostane vtedy nepohnutý jeho skresleniami — keď sa bude vyhlasovať za Krista, hoci to bude iba satan, ktorý na seba berie Kristovu podobu a zdanlivo koná Kristove skutky? Čo uchráni Boží ľud pred tým, aby neodovzdal svoju vernosť falošným kristom? ‚Nechod'te za nimi.‘“

„Nauky musia byť jasne pochopené. Muži prijatí na zvestovanie pravdy musia byť pevne zakotvení; potom ich plavidlo obstojí proti búrke a víchrici, lebo kotva ich pevne drží. Zvody budú narastať a my máme vzburu nazývať jej pravým menom. Máme stáť v plnej zbroji. V tomto zápase nestretávame iba ľudí, ale kniežatstvá a mocnosti. Nebojujeme proti telu a krvi.

Nech je v našich zboroch pozorne a pôsobivo čítaný text Efezanom 6,10–18.“ Notebook Leaflets, 57, 58.